

Beide voorzitters, Piet Winterman en Tineke Netelenbos openen de bijeenkomst.

Als voorzitter van de Samenwerkende Bedrijven Eemsmond geeft Cor Zijderveld een inleiding over de ontwikkeling van de chemische industrie in Delfzijl en over de ontwikkeling van Eemshaven. Daarbij gaat hij ook in op de omslag in het denken over samenwerken met de natuur- en milieubeweging en op de energietransitie waar de industrie nu – na het Akkoord van Parijs – vol op inzet. Hij wijst in het bijzonder op de rol van waterstof in relatie tot de opslag van energie.

Vanuit het perspectief van de Groene Coalitie illustreert Arjan Berkhuisen de ontwikkeling van de Waddenzee in de afgelopen decennia. Hij doet dat aan de hand van het boekje *Wadden in beeld 2016*, waarin de verschillende beheerorganisaties de opvallendste trends en ontwikkelingen in het Waddengebied in beeld hebben gebracht. Met soorten als zeehond en kokkel gaat het de goede kant op. Veel soorten broedvogels gaan echt er verontrustend sterk achteruit en vis is vrijwel uit de Waddenzee verdwenen. Verder valt op dat de baggerhoeveelheid de afgelopen tien jaar meer dan verdubbeld is.

Bloemlezing, probleemanalyse en oplossingsrichtingen

Sonja van der Graaf gaat kort in op de interviews die in de bloemlezing zijn opgenomen. Enerzijds belichten ze de problemen in de samenwerking, maar anderzijds spreekt er de wil uit om samen op te trekken. Ze sluit af met een citaat uit de bloemlezing: *"Als het systeem gezond is hoeven we ook niet naar de dokter."*

Arjen Bosch licht toe hoe zijn analyse van de bloemlezing is uitgevoerd en presenteert het resultaat aan de hand van twee schema's: één over de probleemperceptie en één over wat de geïnterviewden willen bereiken (de beide schema's zijn bijgevoegd).

Een aantal deelnemers constateerde gekleurde opinies in de bloemlezing. Over het algemeen vonden de deelnemers de bloemlezing vrij uitgebreid, maar heel informatief en goed te lezen. Er wordt inderdaad te weinig bij elkaar in de keuken gekeken, zodat men makkelijk op basis van vooroordelen oordeelt. Zo staan er uitspraken in die suggereren dat de natuurbescherming van de havens af zou willen, maar de natuurbescherming geeft aan dat dit absoluut niet het geval is.

Verder constateert men dat duurzaamheid niet alleen het milieu betreft, maar ook de natuur (namelijk het totale voedselweb).

Men gaf aan dat de focus te veel op de korte termijn ligt en stelt de havens de vraag welke langetermijnvisie zij hebben; wat zijn voor de havens de langetermijnperspectieven? Hoe zijn die verbonden met bijvoorbeeld de energietransitie en circulaire economie? En wordt er ook naar andere functies gekeken?

Groningen Seaports werkt op basis van de *Havenvisie 2030: Groei = Groen*. Nieuwe bedrijfsvestigingen wordt gevraagd zich hieraan te committeren; alle uitbreidingen zijn groen of 'met een groen randje'. Voor die uitbreidingen is echter wel ruimte nodig!

Een visie voor havens is heel lastig concreet te maken vanwege de onzekerheden op wereldschaal die de havenontwikkeling sterk kunnen beïnvloeden. Daarom werken de havens met verschillende ontwikkelingsscenario's.

De unieke positie van een haven is het vervoer van grote volumes over water. Een haven is een overslagpunt in een internationaal transportnetwerk. Ondanks dat het schoner kan, is transport over water één van de schoonste transportsystemen per volume vervoerd product.

Hoe kijk je tegen natuur aan? Als je naar natuur kijkt als ongestoord proces, dan is alles wat de mens doet een verstoring die moet worden teruggedrongen. In de optiek van de natuurbescherming zou je natuur moeten zien als een voedselweb, een levend systeem dat in de Waddenzee is verstoord. De natuurbescherming wil naar een rijke Waddenzee. Het beeld dat Arjan Berkhuisen schetste beschrijft de fase waarin de Waddenzee zich nu bevindt. Het illustreert bijvoorbeeld dat er bijna geen vis meer is en dat de meeste vis heel jong is. Het doel is een gevarieerde soorten- en leeftijdsopbouw. Zo zijn er meer onderdelen van het voedselweb te beschouwen, en je zou moeten kijken hoe dat voedselweb vanuit de havens wordt beïnvloed. Vaak weten we nog niet precies wat de effecten van die invloed zijn of wat de concrete feiten zijn. Als we op zoek gaan naar feiten, is het beter om dat samen te doen (in *joint fact-finding*). De natuurorganisaties zouden wensen dat de havens meer doen dan het opheffen van verstoringen, dat ze ook bijdragen aan natuur, verrijken van de natuur. Je moet je niet alleen richten op het voorkómen van negatieve dingen, maar ook positief bijdragen: natuurverrijkend. Dan kun je samen gaan staan voor een rijke Waddenzee.

De deelnemers krijgen de gelegenheid om de schema's door te nemen en met stippen aan te geven welke onderwerpen zij het meest belangrijk vinden.

Hoofdpunten

Tineke Netelenbos en Piet Winterman signaleren in de geplaatste stippen twee zwaartepunten.

Men vindt de analyse herkenbaar. Als allerbelangrijkste wordt gezien dat we samen moeten optrekken. Dat begint bij de erkenning van elkaars belang en bestaansrecht, die een goede basis legt voor een gemeenschappelijke visie.

Er was discussie over de formulering dat “natuurdoelen leidend zijn in de Waddenzee”. Leidt dat er niet toe dat je de bereikbaarheid van de havens gaat verminderen? Er wordt nogmaals onderstreept dat het bestaansrecht van havens niet ter discussie staat. Bedoeld werd aan te haken bij de formulering uit de PKB, waarin natuur de hoofddoelstelling voor de Waddenzee is. De PKB bevat ook formuleringen voor medegebruik die in het verleden een goede balans tussen economie en ecologie mogelijk maakten. Laat ook zien hoe je vanuit havens bij kunt dragen aan een rijkere Waddenzee.

Natuurbescherming en havens winnen aan geloofwaardigheid als ze uitstralen samen te koersen op een balans tussen economie en ecologie, en dat past goed in het traject van de Gebiedsagenda.

Sonja en Arjen kunnen een gemeenschappelijke verklaring uitwerken.

Baggeren is een onderwerp dat men belangrijk vindt. Zouden we daarover tot afspraken kunnen komen? *Wadden in beeld 2016* geeft op dit punt een vertekend beeld, omdat alle RWS baggerwerk bij elkaar wordt opgeteld. Een groot gedeelte van het baggerwerk zit in de geulen van de veerverbindingen. Verder ontbreekt een analyse van het baggeren door de havens zelf. De mate waarin de Waddenzee wordt beïnvloed is per gebied nogal verschillend. Verder zijn er inmiddels tal van ervaringen opgedaan om slimmer met slib om te gaan. Die zouden op een rijtje gezet kunnen worden.

Doe aan gezamenlijke *fact-finding*: wat baggert RWS voor de vaarwegen en wat doen de havens op dat gebied. Organiseer een bijeenkomst met deskundigen van RWS, de natuurbescherming en de havens. Kijk of je daarbij tot gemeenschappelijke uitgangspunten en afspraken kunt komen.

Building with Nature door Wageningen Marine Research

Matin Baptist geeft een toelichting op het Programma Building with Nature Waddenzeehavens dat EcoShape samen met de Raad van Advies in 2012 is begonnen. De meeste projecten zijn gestart en uitgevoerd.

Nu het programma afloopt is de vraag of er behoefte is aan een vervolg programma en over welke onderwerpen een onder dergelijk programma zouden kunnen vallen?

Tammo Bult houdt een interactieve quick scan onder de deelnemers.

Slimmer omgaan met stortlocaties en baggeren worden vrij veel gescoord, evenals de zoetwater uitstroom buiten de havens brengen. Verder zijn veel onderwerpen die relatie met dijken hebben aangedragen (kleirijpereij, dubbele dijken, zilte teelten). Voor concrete gebieden is de haven van Den Helder in relatie tot het Balgzand veel benoemd. Zilte teelt, schelpdierteelt en algenproductie is ook vaak genoemd. Voor de volledige uitkomst zie bijlage.

Een vervolg is zeker zinvol, maar nuanceer ook de betekenis van deze quick scan. Het aanbod van Tammo Bult wordt overgenomen, om op deskundigen niveau een werkatelier te organiseren.

Henk de Vries, directeur Fryske Gea, leidt het veldbezoek aan de kwelders van Noorderleech

Uitkomst interactieve quick scan Building with Nature:

Welke kansen en ontwikkelingen ziet U in/rond de Waddenzee-havens die bij uitstek gebaat zouden zijn met een Building with Nature aanpak/oplossing?

1	Slimmer omgaan met stortlocaties	9
2	Zilte teelt, schelpdierkweek en algenproductie	9
3	zoetwateruitstroom buiten de havens brengen	8
4	Havenontwikkeling Den Helder en relatie Balgzand	7
5	Effect verbinding maken Balgzand-Amstelmeer	7
6	Slim baggeren	7
7	Dubbele dijk met maritieme agrarische sector	7
8	Landschappelijke inpassing havenbekkens	6
9	Kweldervorming tussen veerdammen schier, zachte dijk overgang	5
10	Zilte zone binnendijks	5
11	Havenhoofden verbeteren voor slibhuishouding	4
12	Beïnvloeden stromingspatronen	4
13	Kleirijping t.b.v.. Zeedijk	4
14	Baggeren Haven van Den Helder	3
15	Waterkwaliteit verbeteren	3
16	Uitvalsbasis voor natuurontwikkeling bij ontwikkelingen in Noordzee	3
17	Van kustlijn naar kustzone	3
18	Actieplanbroedvogels helpen uitvoeren	3
19	Dijkversterkingen	2
20	Tweede haven opening Harlingen en slib verminderen	2
21	Havenvorm en veiligheid	0

